

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 27 april 2017*

”Överklagande — Konkurrensbegränsande samverkan — Europeiska marknaderna för värmestabilisatorer av tenn och ESBO/estrar — Fastställande av priser, uppdelning av marknader och utbyte av känslig affärsinformation — Moderbolagets ansvar för dotterbolagens rättsstridiga agerande — Förordning (EG) nr 1/2003 — Artikel 25.1 — Befogenheten att påföra dotterbolagen sanktioner preskriberas — Verkningar på moderbolagets rättsliga ställning”

I mål C-516/15 P,

angående ett överklagande enligt artikel 56 i stadgan för Europeiska unionens domstol, som ingavs den 24 september 2015,

Akzo Nobel NV, Amsterdam (Nederländerna),

Akzo Nobel Chemicals GmbH, Düren (Tyskland),

Akzo Nobel Chemicals BV, Amersfoort (Nederländerna),

företrädna av C. Swaak och R. Wesseling, advocaten,

klagande,

i vilket de andra parterna är:

Akcros Chemicals Ltd, Warwickshire (Förenade kungariket),

sökande i första instans

Europeiska kommissionen, företräd av V. Bottka och P. Rossi, båda i egenskap av ombud,

svarande i första instans

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J. L. da Cruz Vilaça (referent) samt domarna M. Berger, A. Borg Barthet, E. Levits och F. Biltgen,

generaladvokat: N. Wahl,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

* Rättegångsspråk: engelska.

efter det skriftliga förfarandet,

och efter att den 21 december 2016 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV har genom sitt överklagande yrkat att domstolen ska upphäva Europeiska unionens tribunals dom av den 15 juli 2015, Akzo Nobel m.fl./kommissionen (T-47/10, nedan kallad den överklagade domen), EU:T:2015:506), genom vilken tribunalen endast i delar biföll deras talan om i första hand ogiltigförklaring av kommissionens beslut K(2009) 8682 slutlig av den 11 november 2009 om ett förfarande enligt artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/38589 – Värmestabilisatorer) (nedan kallat det omtvistade beslutet) och, i andra hand, nedsättning av de böter som de hade ålagts att betala.

Tillämpliga bestämmelser

- 2 I artikel 7 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 [EG] och 82 [EG] (EGT L 1, 2003, s. 1), med rubriken "Konstaterande och upphörande av överträdelser" föreskrivs följande i punkt 1:

"Om kommissionen till följd av ett klagomål eller på eget initiativ konstaterar att bestämmelserna i artikel 81 eller artikel 82 [EG] har överträtts, får den genom beslut ålägga de berörda företagen eller företagssammanslutningarna att upphöra med överträdelsen. ... Om kommissionen har ett berättigat intresse av det får den även konstatera att en överträdelse tidigare har ägt rum."

- 3 Artikel 23 i förordningen har rubriken "Böter". I punkt 2 i den artikeln föreskrivs följande:

"Kommissionen får genom beslut ålägga företag och företagssammanslutningar böter, om de uppsåtligen eller av oaktsamhet

a) överträder artikel 81 eller artikel 82 [EG] ...

..."

- 4 Artikel 25 i samma förordning har rubriken "Preskriptionstider för åläggande av påföljder". Följande föreskrivs i punkterna 1–3 i den artikeln:

"1. Följande preskriptionstider gäller kommissionens befogenheter enligt [artikel 23]:

a) Tre år vid överträdelser av bestämmelser om begäran om upplysningar eller genomförande av inspektioner.

b) Fem år vid alla övriga överträdelser.

2. Preskriptionstiden skall räknas från och med den dag då överträdelsen begicks. Vid fortsatta eller upprepade överträdelser skall dock tiden räknas från och med den dag då överträdelsen upphörde.

3. Preskriptionstiden för åläggande av böter eller föreläggande av viten skall avbrytas av åtgärder som vidtas av kommissionen eller av en medlemsstats konkurrensmyndighet i syfte att undersöka eller ingripa mot överträdelsen. ...”

Bakgrund till tvisten

- 5 Bakgrunden till tvisten beskrivs i punkterna 1–50 i den överklagade domen. För förståelsen av det aktuella målet erinrar domstolen om följande omständigheter.
- 6 I det omtvistade beslutet konstaterade kommissionen att ett antal företag hade överträtt artikel 81 EG och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992 (EGT L 1, 1994, s. 3) genom att delta i två konkurrensbegränsande avtal och samordnade förfaranden vilka omfattade hela Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och omfattade dels sektorn för tennstabilisatorer, dels sektorn för epoxiderad sojabönsolja/estrar (nedan sektorn för ESBO/estrar).
- 7 Enligt artikel 1 i det omtvistade beslutet består de två överträdelser som kommissionen har konstaterat, vilka avsåg två kategorier av värmestabilisatorer, av fastställande av priser, marknadsuppdelning genom försäljningskvoter, uppdelning av kunder och utbyte av känslig affärsinformation, särskilt om kunder, produktion och försäljning.
- 8 I det omtvistade beslutet anges att berörda företag deltagit i överträdelserna under olika perioder mellan den 24 februari 1987 och den 21 mars 2000 vad gäller sektorn för tennstabilisatorer, och mellan den 11 september 1991 och den 22 mars 2000 vad gäller sektorn för ESBO/estrar.
- 9 Det omtvistade beslutet riktade sig till 20 företag för var och en av överträdelserna, vilka företag direkt hade deltagit i de aktuella överträdelserna eller, med hänsyn till deras ansvar, i egenskap av moderbolag.
- 10 Vad gäller ansvaret för överträdelserna angavs i artikel 1 i det omtvistade beslutet att Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akcros Chemicals Ltd ansvarade för sitt deltagande i överträdelserna vad gäller tennstabilisatorer, från den 24 februari 1987 till den 21 mars 2000 vad beträffar Akzo Nobel, från den 24 februari 1987 till den 28 juni 1993 vad beträffar Akzo Nobel Chemicals GmbH och från den 28 juni 1993 till den 21 mars 2000 vad beträffar Akcros Chemicals.
- 11 På samma sätt anges det i artikel 1 i det omtvistade beslutet att Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals BV och Akcros Chemicals ansvarar för sitt deltagande i överträdelserna vad gäller sektorn för ESBO/estrar, från den 11 september 1991 till den 22 mars 2000 vad beträffar Akzo Nobel, från den 11 september 1991 till den 28 juni 1993 vad beträffar Akzo Nobel Chemicals BV och från den 28 juni 1993 till den 22 mars 2000 vad beträffar Akcros Chemicals.
- 12 Vidare delade kommissionen upp deltagandet av Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV och Akcros Chemicals i överträdelserna i tre olika överträdelseperioder.
- 13 För överträdelseperioden före den 28 juni 1993 (nedan kallad den första överträdelseperioden) bedömde kommissionen att de bolag som indirekt var helägda av Akzo NV, som sedermera ändrade firma till Akzo Nobel, hade deltagit direkt i överträdelserna, det vill säga Akzo Nobel Chemicals GmbH vad gällde överträdelserna beträffande tennstabilisatorer, och Akzo Nobel Chemicals BV vad gällde överträdelserna beträffande sektorn för ESBO/estrar.
- 14 För den andra överträdelseperioden, som löpte mellan den 28 juni 1993 och den 2 oktober 1998, bedömde kommissionen att partnerskapet Akcros Chemicals var den direkte deltagaren i överträdelserna, vilket partnerskap hade centraliserat produktionen och försäljningen av värmestabilisatorer i Akzo-koncernen, som själv inte var en juridisk person.

- 15 För den tredje överträdelseperioden den 2 oktober 1998 till den 21 mars 2000 avseende tennstabilisatorerna, och den 2 oktober 1998 till den 22 mars 2000 för sektorn för ESBO/estrar bedömde kommissionen att Akcros Chemicals, som hade tagit över verksamheten från partnerskapet Akcros Chemicals, hade deltagit direkt i överträdelserna.
- 16 I det omtvistade beslutet hölls Akzo Nobel ansvarigt för hela överträdelseperioden, det vill säga från den 24 februari 1987 till den 22 mars 2000, i egenskap av holdingbolag för en koncern i vilken vissa bolag direkt deltog i kartellerna.
- 17 Vad gäller åläggandet av böter, angavs följande i artikel 2 i det omtvistade beslutet:
- ”För [överträdelsen] inom sektorn för tennstabilisatorer ... åläggs följande böter:
- ...
- 4) [Akzo Nobel], [Akzo Nobel Chemicals GmbH] och [Akcros Chemicals] är solidariskt ansvariga för ett belopp på 1 580 000 euro,
- ...
- 6) [Akzo Nobel] och [Akzo Nobel Chemicals GmbH] är solidariskt ansvariga för ett belopp på 9 820 000 euro,
- 7) [Akzo Nobel] är ansvarigt för ett belopp på 1 432 700 euro,
- ...
- För [överträdelsen] inom [sektorn för ESBO/estrar] åläggs följande böter:
- ...
- 21) [Akzo Nobel], [Akzo Nobel Chemicals BV] och [Akcros Chemicals] är solidariskt ansvariga för ett belopp på 2 033 000 euro,
- ...
- 23) [Akzo Nobel] och [Akzo Nobel Chemicals BV] är solidariskt ansvariga för ett belopp på 3 467 000 euro,
- 24) [Akzo Nobel] är ansvarigt för ett belopp på 2 215 303 euro,
- ...”
- 18 Genom kommissionens beslut av den 30 juni 2011 ändrades det omtvistade beslutet i det att det riktades till Akzo Nobel och Akcros Chemicals (nedan kallat ändringsbeslutet).
- 19 I skäl 1 i ändringsbeslutet erinrade kommissionen om att den i det omtvistade beslutet hade ålagt Akzo Nobel och Akcros Chemicals böter ”tillsammans och solidariskt” med Elementis plc, Elementis Holdings Limited och Elementis Services Limited.
- 20 I skäl 2 i ändringsbeslutet angav kommissionen att den efter domen av den 29 mars 2011, ArcelorMittal Luxembourg/kommissionen och kommission/ArcelorMittal Luxembourg m.fl. (C-201/09 P och C-216/09 P, EU:C:2011:190), hade beslutat att dra tillbaka det omtvistade beslutet i den del det hade riktats till bland annat Elementis och Elementis Holdings Limited.

- 21 Kommissionen ändrade således det omtvistade beslutet i den del det riktade sig till Akzo Nobel och Akcros Chemicals i den mån de tillsammans med Elementis var solidariskt ansvariga för de ålagda böterna.
- 22 Genom ansökan, som inkom till tribunalens kansli den 12 september 2011, väckte Akzo Nobel och Akcros Chemicals talan mot ändringsbeslutet. Tribunalen ogiltigförklarade detta i dom av den 15 juli 2015, Akzo Nobel och Akcros Chemicals/kommissionen (T-485/11, EU:T:2015:517).

Förfarandet vid tribunalen och den överklagade domen

- 23 Genom ansökan som inkom till tribunalens kansli den 27 januari 2010 yrkade Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV och Akcros Chemicals ogiltigförklaring av det omtvistade beslutet och i andra hand nedsättning av bötesbeloppet.
- 24 Till stöd för sin talan åberopade bolagen fem grunder, där den första avsåg åsidosättande av preskriptionsregler. Genom den första delgrunden, om åsidosättande av artikel 25.1 b i förordning nr 1/2003, gjorde klagandena gällande att kommissionen inte längre kunde agera mot Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV från och med den 28 juni 1998, eftersom de sistnämnda inte längre deltog i överträdelserna sedan den 28 juni 1993. Därför kunde varken de eller Akzo Nobel, i egenskap av moderbolag, åläggas något ansvar för den första överträdelseperioden.
- 25 I den överklagade domen ogiltigförklarade tribunalen artikel 2 leden 4, 6, 21 och 23 i det omtvistade beslutet på grund av preskription, i den mån böter hade ålagts Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV för den första överträdelseperioden, och ogillade talan i övrigt.

Parternas yrkanden

- 26 Klagandena har yrkat att domstolen ska
- i första hand, upphäva den överklagade domen i den del det slås fast att de böter som ursprungligen ålades Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV för deras deltagande i överträdelserna fortfarande kunde åläggas Akzo Nobel efter det att tribunalen ogiltigförklarade böterna,
 - ogiltigförklara det omtvistade beslutet i den del det slår fast att Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV deltagit i överträdelserna, och särskilt artikel 1.1 b och artikel 1.2 b i beslutet,
 - ogiltigförklara det omtvistade beslutet i den del det ålägger Akzo Nobel ansvar och/eller böter till följd av rättsstridigt handlande av Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV, och särskilt artikel 1.1 a för perioden från den 24 februari 1987 till den 28 juni 1993 och artikel 1.2 a för perioden från den 11 september 1991 till den 28 juni 1993 och/eller artikel 2.6 och 2.23,
 - i andra hand, upphäva den överklagade domen och återförvisa målet till tribunalen, och
 - förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.
- 27 Kommissionen har yrkat att överklagandet ska ogillas och att klagandena ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna.

Prövning av överklagandet

- 28 Genom sin enda grund har klagandena i huvudsak gjort gällande att tribunalen har åsidosatt reglerna om moderbolags ansvar för dotterbolagens överträdelser.

Parternas argument

- 29 Klagandena har gjort gällande att domstolen nyligen, i dom av den 17 september 2015, Total/kommissionen (C-597/13 P, EU:C:2015:613), slog fast att moderbolagets ansvar, när ansvaret helt härletts från dotterbolagets ansvar, inte kan vara mer omfattande än dotterbolagets ansvar. Om moderbolaget i ett sådant fall har väckt talan som rör samma sak som den talan som väckts av dotterbolaget, ska moderbolaget dra fördel av att de böter som dotterbolaget ålagts helt eller delvis har upphävts.
- 30 Den omständigheten att de böter som ålagts Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV upphävdes skulle alltså ha inneburit ett upphävande av Akzo Nobels böter, i dess egenskap av moderbolag, för den första överträdelseperioden, eftersom dessa böter ålades moderbolaget enbart på grund av dotterbolagens direkta deltagande i överträdelserna. Akzo Nobels ansvar härleddes således uteslutande från dotterbolagens ansvar i den mening som avses i domen av den 22 januari 2013, kommissionen/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29).
- 31 Härvidlag har de understrukt att principen om att moderbolagets ansvar inte får vara mer omfattande än dotterbolagets inte tycks ha beaktats i domarna av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), och av den 30 april 2014, FLSmidth/kommissionen (C-238/12 P, EU:C:2014:284). I vanliga fall vilar emellertid domstolens resonemang på utgångspunkten att i fall när ansvaret för moderbolaget till fullo härletts från handlingar som begåtts av dess dotterbolag, innebär ett bibehållet högre bötesbelopp för moderbolaget jämfört med det belopp som dotterbolaget slutligen ska betala detsamma som att moderbolaget åläggs en del av bötesbeloppet utan rättslig grund.
- 32 Klagandena anser att det är särskilt relevant att i förevarande fall tillämpa principen om att moderbolagets ansvar inte ska vara mer omfattande än dotterbolagets, i den mån upphävandet av de böter som ålagts Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV skulle ha medfört en ogiltigförklaring av det omtvistade beslutet i dess helhet vad gäller de båda bolagen.
- 33 Klagandena har härvidlag angett att efter domen av den 29 mars 2011, ArcelorMittal Luxembourg/kommissionen och kommissionen/ArcelorMittal Luxembourg m.fl. (C-201/09 P och C-216/09 P, EU:C:2011:190), ställdes kommissionen inför det faktum att dess befogenhet att ålägga Elementis och Ciba/BASF böter var preskriberad. Som framgick av ändringsbeslutet upphävde kommissionen därför inte bara böterna, utan den tog även tillbaka konstaterandet att dessa företag på något sätt hade deltagit i överträdelserna.
- 34 Kommissionen borde, i enlighet med principen om likabehandling och för att beakta samtliga följder av den överklagade domen, i den mening som avses i artikel 266 första stycket FEUF, ha intagit samma synsätt i förhållande till Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV. I det omtvistade beslutet konstaterades fortfarande att en överträdelse, som avsåg dessa företag, hade ägt rum. Trots att artikel 7 i förordning nr 1/2003 kräver att kommissionen har ett berättigat intresse av ett sådant konstaterande, har kommissionen inget sådant intresse i förevarande fall.
- 35 Kommissionen har gjort gällande att överklagandet inte kan vinna bifall på klagandenas enda grund.

Domstolens bedömning

Upptagande till prövning

- 36 Vad gäller klagandenas invändningar om kommissionens åsidosättande av principen om likabehandling och om kommissionens bristande berättigade intresse i den mening som avses i artikel 7.1 sista meningen i förordning nr 1/2003, för att motivera konstaterandet att Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV hade deltagit i de aktuella överträdelserna, framgår det av de handlingar som inkommit till domstolen att dessa invändningar inte framställdes i första instans.
- 37 Vid tribunalen gjorde klagandena nämligen endast gällande att Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV inte kunde åläggas något ansvar med beaktande av att preskriptionsfristen hade löpt ut vad gällde dem.
- 38 Det framgår av fast rättspraxis att om en part tilläts att vid domstolen åberopa en ny grund som parten inte har åberopat vid tribunalen, skulle detta innebära att vederbörande vid domstolen, vilken har en begränsad behörighet i mål om överklagande, kunde anhängiggöra en mer omfattande tvist än den som tribunalen har prövat. Domstolen är i ett mål om överklagande således endast behörig att pröva tribunalens bedömning av de grunder och argument som har avhandlats vid den (se bland annat, dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 54).
- 39 Förevarande invändningar från klagandena kan därför inte tas upp till prövning i sak.

Prövning i sak

- 40 I den överklagade domen godtog tribunalen klagandenas argument i den mån de gjorde gällande att artikel 25.1 b i förordning nr 1/2003 utgjorde hinder för kommissionen att ålägga Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV böter. På grund av preskription ogiltigförklarade tribunalen därför artikel 2 leden 4, 6, 21 och 23 i det omtvistade beslutet i den mån böter hade ålagts dessa bolag för den första överträdelseperioden.
- 41 I detta hänseende noterade tribunalen i punkterna 121, 123 och 124 i den överklagade domen i huvudsak att kommissionens första åtgärder för att undersöka eller ingripa mot överträdelserna i den mening som avses i artikel 25.3 i förordning nr 1/2003 hade vidtagits i början av år 2003, och således efter femårsfristen för Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV som föreskrivs i artikel 25.1 b i den förordningen, med hänsyn till att de bolagen inte längre deltog i den konkurrensbegränsande samverkan sedan den 28 juni 1993.
- 42 Däremot fann tribunalen i punkterna 125 och 126 i den överklagade domen att även om Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV kunde göra gällande att preskription hade inträtt och preskriptionen innebar att de inte kunde åläggas sanktioner, påverkade den inte moderbolagets ansvar vad gällde den första överträdelseperioden.
- 43 Tribunalen slog i punkt 126 i den överklagade domen fast särskilt att ”blotta omständigheten att ett dotterbolag i en koncern, i betydelsen ekonomisk enhet, drar nytta av att preskriptionsfristen löpt ut inte medför att moderbolagets ansvar kan ifrågasättas eller att kommissionen inte kan vidta åtgärder mot moderbolaget”.
- 44 Klagandena har i huvudsak ifrågasatt grunden för dessa överväganden från tribunalen.

- 45 Domstolen ska därför pröva om preskriptionstiden för kommissionens befogenhet att ålägga Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV sanktioner, tvärtemot tribunalens slutsats i punkt 126 i den överklagade domen, utgjorde hinder för att ålägga Akzo Nobel ansvar för den första överträdelseperioden.
- 46 Det ska härvidlag anges att fördragens upphovsmän har valt att använda begreppet företag för att beteckna den som begär en överträdelse av konkurrensrätten, som kan bli föremål för sanktioner enligt artikel 81 EG eller artikel 82 EG, numera artikel 101 FEUF eller artikel 102 FEUF (dom av den 18 juli 2013, Schindler Holding m.fl./kommissionen, C-501/11 P, EU:C:2013:522, punkt 102).
- 47 Det framgår av domstolens praxis att unionens konkurrensrätt avser verksamheten i företag och att begreppet företag omfattar varje enhet som bedriver ekonomisk verksamhet, oavsett enhetens juridiska form och oavsett hur den finansieras (dom av den 11 december 2007, ETI m.fl., C-280/06, EU:C:2007:775, punkt 38).
- 48 Domstolen har även preciserat att begreppet företag i detta sammanhang ska förstås som en ekonomisk enhet även om enheten i juridisk mening består av flera fysiska eller juridiska personer (dom av den 20 januari 2011, General Química m.fl./kommissionen, C-90/09 P, EU:C:2011:21, punkt 35).
- 49 När en sådan ekonomisk enhet har överträtt konkurrensreglerna ska den, enligt principen om personligt ansvar, ansvara för överträdelsen (dom av den 29 mars 2011, ArcelorMittal Luxembourg/kommissionen och kommissionen/ArcelorMittal Luxembourg m.fl., C-201/09 P och C-216/09 P, EU:C:2011:190, punkt 95).
- 50 Vidare ska överträdelsen av unionens konkurrensrätt klart och tydligt tillskrivas en juridisk person som kan komma att åläggas böter, och meddelandet om invändningar ska vara riktat till denna person (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 september 2009, Akzo Nobel m.fl./kommissionen, C-97/08 P, EU:C:2009:536, punkt 57).
- 51 Varken artikel 23.2 a i förordning nr 1/2003 eller rättspraxis anger vilken juridisk eller fysisk person som kommissionen ska hålla ansvarig för överträdelsen och sanktionera med böter (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 juli 2013, Team Relocations m.fl./kommissionen, C-444/11 P, ej publicerad, EU:C:2013:464, punkt 159).
- 52 Emellertid kan enligt domstolens fasta praxis ett dotterbolags överträdelse tillskrivas moderbolaget särskilt då dotterbolaget, trots att det är ett fristående rättssubjekt, inte självständigt bestämmer sitt agerande på marknaden, utan i huvudsak tillämpar instruktioner som det får av moderbolaget, särskilt med hänsyn till de ekonomiska, organisatoriska och juridiska banden mellan dessa två juridiska enheter (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 juli 1972, Imperial Chemical Industries/kommissionen, 48/69, EU:C:1972:70, punkterna 131–133, dom av den 25 oktober 1983, AEG-Telefunken/kommissionen, 107/82, EU:C:1983:293, punkterna 49–53, dom av den 11 juli 2013, Team Relocations m.fl./kommissionen, C-444/11 P, ej publicerad, EU:C:2013:464, punkt 157, och dom av den 17 september 2015, Total/kommissionen, C-597/13 P, EU:C:2015:613, punkt 35).
- 53 Det förhåller sig så eftersom moder- och dotterbolag i en sådan situation ingår i samma ekonomiska enhet och följaktligen utgör ett och samma företag enligt unionens konkurrensrätt (dom av den 11 juli 2013, Team Relocations m.fl./kommissionen, C-444/11 P, ej publicerad, EU:C:2013:464, punkt 157).

- 54 I det särskilda fall där ett moderbolag helt eller nästan helt äger ett dotterbolag som har begått en överträdelse av unionens konkurrensregler, föreligger en motbevisbar presumtion om att moderbolaget faktiskt utövar ett avgörande inflytande över dotterbolaget (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 november 2013, Groupe Gascogne/kommissionen, C-58/12 P, EU:C:2013:770, punkt 38).
- 55 Så länge en sådan presumtion inte bryts innebär den att det ska anses visat att moderbolaget utövat ett avgörande inflytande över sitt dotterbolag. Kommissionen kan då hålla moderbolaget ansvarigt för dotterbolagets agerande, utan att den behöver framlägga någon som helst ytterligare bevisning (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 juni 2016, Evonik Degussa och AlzChem/kommissionen, C-155/14 P, EU:C:2016:446, punkt 30).
- 56 Det ska också understrykas att ett moderbolag som åläggs ansvar för dotterbolagets överträdelse enligt domstolens fasta praxis är personligen ansvarigt för en överträdelse av unionens konkurrensregler som det självt ansågs ha begått på grund av det avgörande inflytande som det hade över dotterbolaget och som gjorde det möjligt att bestämma dotterbolagets agerande på marknaden (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 juli 1972, Imperial Chemical Industries/kommissionen, 48/69, EU:C:1972:70, punkterna 140 och 141, dom av den 16 november 2000, Metsä-Serla m.fl./kommissionen, C-294/98 P, EU:C:2000:632, punkterna 28 och 34, dom av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen, C-50/12 P, EU:C:2013:771, punkt 55, dom av den 10 april 2014, kommissionen m.fl./Siemens Österreich m.fl., C-231/11 P–C-233/11 P, EU:C:2014:256, punkt 49, och dom av den 8 maj 2014, Bolloré/kommissionen, C-414/12 P, ej publicerad, EU:C:2014:301, punkt 44).
- 57 Såsom domstolen har erinrat om ovan i punkt 49 vilar unionens konkurrensrätt på principen om personligt ansvar för den ekonomiska enhet som har överträtt konkurrensreglerna. Om moderbolaget ingår i denna ekonomiska enhet anses bolaget personligt och solidariskt ansvarigt för överträdelsen tillsammans med de övriga juridiska personer som ingår i enheten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 september 2009, Akzo Nobel m.fl./kommissionen, C-97/08 P, EU:C:2009:536, punkt 77).
- 58 Det är därför solidaritetsförhållandet mellan två bolag som utgör en sådan ekonomisk enhet, när det gäller betalningen av böter, inte kan reduceras till en av moderbolaget tillhandahållen form av säkerhet för betalningen av de böter som ålagts dotterbolaget (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen, C-50/12 P, EU:C:2013:771, punkterna 55 och 56, och dom av den 19 juni 2014, FLS Plast/kommissionen, C-243/12 P, EU:C:2014:2006, punkt 107).
- 59 Vidare ska det anges att för det fall moderbolagets ansvar uteslutande följer av dotterbolagets direkta deltagande i överträdelsen och dessa bolag parallellt har väckt talan som rör samma sak, får tribunalen enligt domstolens rättspraxis – utan att därvid anses ha dömt utöver vad som har yrkats av parterna (*ultra petita*) – beakta ogiltigförklaringen av konstaterandet om överträdelse i förhållande till dotterbolaget för en viss period och i motsvarande mån sätta ned bötesbeloppet som påförts moderbolaget solidariskt med dotterbolaget (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 januari 2013, kommissionen/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, punkterna 34, 38, 39 och 49).
- 60 Härvidlag har domstolen slagit fast dels att – för att ålägga en enhet – vilken som helst – inom en ekonomisk enhet ansvar – är det nödvändigt att det visas att en enhet åtminstone har överträtt unionens konkurrensregler och att denna omständighet slagits fast i ett lagakraftvunnet beslut, dels att skälet till varför dotterbolaget inte ansetts ha agerat rättsstridigt saknar betydelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 januari 2013, kommissionen/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, punkterna 37 och 38).

- 61 Det är i detta sammanhang som domstolen hänvisade till det till fullo härledda ansvaret för moderbolaget enbart på grund av ett dotterbolags direkta deltagande i överträdelsen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 januari 2013, kommissionen/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, punkterna 34, 38, 43 och 49). I ett sådant fall härleds nämligen moderbolagets ansvar från dotterbolagets överträdelse, för vilken moderbolaget ansvarar med hänsyn till den ekonomiska enhet som bolagen utgör. Följaktligen beror moderbolagets ansvar nödvändigtvis på de omständigheter som utgör dotterbolagets överträdelse och med vilka dess ansvar är oupplösligt sammankopplat.
- 62 Av samma skäl har domstolen klargjort att i en situation där det inte förekommit något som moderbolaget kan hållas individuellt ansvarigt för, ska nedsättningen av de böter som dotterbolaget påförts solidariskt med moderbolaget i princip, när de nödvändiga processuella villkoren är uppfyllda, utvidgas till moderbolaget (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 september 2015, Total/kommissionen, C-597/13 P, EU:C:2015:613, punkterna 10, 37, 38, 41 och 44).
- 63 Det följer även av domstolens rättspraxis att kommissionens befogenhet att påföra sanktioner kan preskriberas i förhållande till dotterbolaget, men inte i förhållande till moderbolaget, även om moderbolagets ansvar helt grundas på dotterbolagets överträdelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 mars 2011, ArcelorMittal Luxembourg/kommissionen och kommissionen/ArcelorMittal Luxembourg m.fl., C-201/09 P och C-216/09 P, EU:C:2011:190, punkt 102, 103, 148 och 149).
- 64 I förevarande fall är det ostridigt, liksom framgår av artikel 1 i det omtvistade beslutet, att Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV har deltagit direkt i den aktuella konkurrensbegränsande samverkan från den 24 februari 1987 till den 28 juni 1993, vad gäller det första bolaget, och från den 11 september 1991 till den 28 juni 1993 vad gäller det andra bolaget.
- 65 Det är även ostridigt att Akzo Nobel under den första överträdelseperioden indirekt ägde Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV och hade ett avgörande inflytande över dessa, varför dessa tre bolag utgjorde ett och samma företag, i den mening som avses i unionens konkurrensrätt, under den första överträdelseperioden.
- 66 I enlighet med den rättspraxis som domstolen erinrat om i punkterna 52–58 ovan tillskrevs Akzo Nobel således överträdelserna från Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV under den första överträdelseperioden. Akzo Nobel sanktionerades följaktligen personligen för ageranden som strider mot unionens konkurrensregler som det ansågs att det självt hade företagit under den perioden.
- 67 Vidare är det också ostridigt i förevarande fall att Akzo Nobel ålades ansvar för sitt deltagande i de aktuella överträdelserna under alla tre överträdelseperioderna, det vill säga från den 24 februari 1987 till den 21 mars 2000, vad gäller överträdelsen avseende tennstabilisatorer, och från den 11 september 1991 till den 22 mars 2000, vad gäller överträdelsen avseende sektorn för ESBO/estrar, i egenskap av holdingbolag för företaget Akzo vars olika juridiska enheter, däribland Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV, direkt hade deltagit i den konkurrensbegränsande samverkan.
- 68 Här ska anges att sökandena vid tribunalen hade gjort gällande att den preskriptionsfrist som föreskrivs i artikel 25.1 b i förordning nr 1/2003 hade löpt ut enbart i förhållande till Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV på den grunden att de sedan den 28 juni 1993 inte längre deltog i överträdelserna.
- 69 Såsom domstolen har erinrat om ovan i punkterna 40 och 41 godtog tribunalen sökandenas argument när den fann att kommissionens befogenheter att påföra Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV böter hade preskriberats.

- 70 I likhet med vad tribunalen underströk i punkterna 125 och 126 i den överklagade domen innebär visserligen den omständigheten att kommissionens befogenheter att påföra sanktioner är preskriberad med tillämpning av artikel 25.1 b i förordning nr 1/2003 att någon sanktion inte längre kan påföras de bolag i förhållande till vilka preskriptionen gäller.
- 71 Däremot utgör den omständigheten att vissa bolag inte längre kan påföras sanktioner på grund av preskription inte hinder för att ett annat bolag som anses vara personligen och solidariskt ansvarigt tillsammans med dessa bolag för samma överträdelser, och i förhållande till vilket preskription inte råder, lagförs.
- 72 Till skillnad från vad klagandena har gjort gällande, saknar det betydelse att Akzo Nobels ansvar för den första överträdelseperioden uteslutande följer av dotterbolagens direkta deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan.
- 73 Det konkurrensbegränsande agerandet under den första överträdelseperioden tillskrivs nämligen Akzo Nobel självt, eftersom det utgjorde en ekonomisk enhet i den mening som avses i unionens rättspraxis med Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV.
- 74 I likhet med vad generaladvokaten har angett i punkterna 58 och 59 i sitt förslag till avgörande, följer det vidare av den rättspraxis från domstolen som angetts ovan i punkt 62 att omständigheter som är hänförliga till moderbolaget kan motivera en bedömning av dess ansvar och ansvaret för dotterbolaget på olika sätt, även om moderbolagets ansvar uteslutande grundas på dotterbolagets överträdelser.
- 75 Så är fallet i det nu aktuella målet eftersom Akzo Nobel – till skillnad från Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV, som inte längre deltog i den konkurrensbegränsande samverkan sedan den 28 juni 1993 – var inblandat i de aktuella överträdelserna efter detta datum, såsom framgår av punkt 67 ovan, det vill säga till den 21 och 22 mars 2000 vad gäller överträdelsen beträffande sektorn för tennstabilisatorer respektive beträffande sektorn för ESBO/estrar.
- 76 Mot bakgrund av det ovan angivna gjorde tribunalen en riktig bedömning när den i punkt 126 i den överklagade domen fann att preskriptionen av kommissionens befogenhet att påföra Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV sanktioner inte utgjorde hinder för att ålägga Akzo Nobel ansvar för den första överträdelseperioden.
- 77 Klagandenas enda grund ska således avvisas i vissa delar och överklagandet kan, såvitt avser övriga delar, inte vinna bifall.
- 78 Av det ovan anförda följer att överklagandet ska ogillas i sin helhet.

Rättegångskostnader

- 79 Enligt artikel 184.2 i domstolens rättegångsregler ska domstolen besluta om rättegångskostnaderna när ett överklagande ogillas.
- 80 Enligt artikel 138.1 i rättegångsreglerna, som enligt artikel 184.1 ska tillämpas i mål om överklagande, ska tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna om detta har yrkats. Kommissionen har yrkat att klagandena ska ersätta rättegångskostnaderna. Eftersom klagandena har tappat målet, ska kommissionens yrkande bifallas såvitt avser de rättegångskostnader som hänför sig till överklagandet.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (femte avdelningen) följande:

1) Överklagandet ogillas.

- 2) Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals GmbH och Akzo Nobel Chemicals BV ska ersätta rättegångskostnaderna.

Underskrifter